עין משפט נר מצוה

יז א ב ג מיי' פכ"א מהלכות שבת הלכה י סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רסו סעיף ט:
יח ד ה מיי' שם טוש"ע שם וסימן שה סעיף יח:
יט ו מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה ו טוש"ע א"ח סי' תרכח סעיף ג:

* * *

רב נסים גאון

ואפילו למאן דאמר לוקין. כלומר שר' ישמעאל סבר כי לאו שניתן לאזהרת [מיתת] ב"ד לוקין עליו, ור"ע סבר לאו שניתן לאזהרת [מיתת] ב"ד אין לוקין עליו.

והא קא מבטל כלי מהיכנו. כבר פירשנו בפרק מפנין שעיקרו בפרק כירה, ופירשנו כי החלוקה בצער בעלי חיים דאורייתא או דרבנן תמצא בפרק אלו מציאות.

* * *

רבינו חננאל

ואפילו למאן דאמר לוקין א"כ ליכתוב קרא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך. אתה למה לי, אלא לומר לך כי מלאכה [הוא] ניהו דכי עביד מיחייב, בבהמתו לא מיחייב. והלכתא כר' יוחנן דהא דרמי ליתא, דרבא אהדר עליה ופריך לטעמיה, ואע"ג דמוקי לנפשיה, לא שבקינן דר"י רבא וסמכינן אשנוייה. הגיע לחצר החיצונה נוטל חבלים וכו'. אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומתיר (הכלים) [החבלים] והשקין נופלים. ואקשינן עליה והתנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת וכלי זכוכית ניטלין בשבת ולמה אינו נוטלן בעצמן. ופריק רב הונא מי סברת הא דאמרי היתה (בהמתו) טעונה כלי זכוכית בכוסות ואשישות קאמינא דשרי לטלטלן בשבת, בקרני (דאיני) [דאומנא] קאמינא שמוצצין בהן הדם שאסור לטלטלן. (ולמה אסור לטלטלן והא קי"ל דדבר שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך [גופו ו]מקומו שרי). ותוב אקשינן עליה הא אמרת מביא כרים וכסתות ומניח תחת משאוי הבהמה כדי שיפלו כלי זכוכית הללו על דבר רך שלא ישברו, והלא אסור להשתמש באותן הכרים והכסתות כל זמן שאילו כלי זכוכית עליהן ואינו יכול לישן בהם והנה מבטל כלי מהיכנו. ופריק רב אשי בשליפי זוטרי, פי' שמנער את הכר או את הכסת מעט והן נופלות כי הא דתנן מעות שעל הכר מנער את הכר והן נופלות. ואקשינן עליה היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות, מתיר החבלים והשקין נופלים ואע"פ שמשתברין. ופריק רב הונא אילו העששיות אינם כלי זכוכית עשויין אלא כולסא, פי' חתיכות גדולות כדכתיב ברזל עשות, ורוצה להכניסם לכור לעשות מהן כלי זכוכית. והילכתא כרב הונא דאע"ג דאיתותב הא שני ליה, ושנוייא שינויין אינון דהא מתרץ לה מאן דמותבה. ואמרינן דיקא נמי דקתני דומיא דטבל מה טבל דלא חזי ליה, פירוש אלא אחר שיתקנו, אף האי נמי לא חזי ליה. והא דתניא רבי שמעון בן יוחי אומר היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה מכניס ראשו תחתיו ומסלקו לצד אחר, הילכתא כוותיה שאינו מפריק אלא מכבידו לצד אחר ונופל מעצמו. וכאנו להקשות ממשנתנו אדרבן גמליאל שהיתה חמורו טעונה דבש ולא רצה לפרק חמורו, והא אנן תנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת, וזה הדבש הוא ראוי לאכילה היה לו לנוטלו. ומפרקינן דבש זה הדביש, פי' הופסד כדמפרש בפרק המפקיד, ותוב אקשינן עליה היה לו להתיר החבלים ומעצמו יפלו השקין. ופרקינן חייש דילמא כשיפולו השקין בקרקע מצטרו זיקי, ופירושו מתבקעין הנודות שהדבש בהן, כדכתיב וילכו ויצטירו. ותוב אקשינן עליה היה לו להביא כרים וכסתות ויניח תחתיהן ויפלו השקין בהן ולא יתבקעו דהכי שרי למעבד כרב הונא. ופרקינן אם יפלו זיקי אילין על הכסתות נמצא מבטל כלי מהיכנו, ואם תאמר ינערם ויטול הכסתות כמו שאמרנו למעלה, אע"פ שינערם אינן ראויין להשתמש בהן היום דקא מיטנפי. עוד אקשינן עליה ולמה הניח חמורו טוענה, הא איכא צער בעלי חיים, ופריק רשב"ג צער בעלי חיים דרבנן. אביי

רבינו חננאל (המשך)

אשכחיה לרבה דקא משפשף לבריה אגבה דחמרא. פי' שפשוף. כדאמרינן ואם מבערב ישפשף, כלומר יוליך ויביא ידו על גופו שיוסר מעליו טינוף הקרי. כן (ורבא) [רבה] היה מעלה ומוריד בנו כעין שפשוף ע"ג החמור מן הצד. לא על שדרו של חמור כדרך רכיבה אלא היה מושיבו ע"ג החמור והתינוק מיגנדר ונחית ואביו מחזיק בו ומחזירו שלא יפול לארץ. א"ל אביי משתמש מר בבעלי חיים, כלומר המשתמש בב"ח עובר משום הא דתנן ולא רוכבין על גבי בהמה. השיבו רבה אינו [על] שדרו של חמור אלא בצידי החמור אני משפשף, (ויגדלן) [וצדדין] לא גזרו בהו רבנן, מדתנן מתיר החבלים והשקין נופלין, מאי לאו בחבר גואלקי ולא גזרו בהו רבנן. פרוש חבר גואלקי, כשטוענין הבהמה מביאין שק וטוענין אותו מצד אחד ושק האחר מצד השני, ומביא חבל וקושרן ומחברן ומשרבבן בצידי הבהמה, וכשמבקשין לפרק משאו מגביה השקין לרפוף קשר החבל להיות נוח להתיר, ומתיר ומניח השקין והן יורדין מצידי הבהמה ויורדין לארץ. נמצא מגביה ומוריד השקין בצידי החמור כאשר אני מגביה ע"ג החמור, והוא יורד בדרך שישפשף. אמר ליה אביי אינו אומר מתיר החבלים בחבר גואלקי אלא באבר גואלקי כדתנן כיצד מאברין את הערים ומפרשינן ליה מלשון אבר כן מוסיף כמין אבר בגואלקי, והוא למעלה כדאמרינן בפרק לא יחפור (ב"ב כה:) באברורי הוו יתבי. פי' אברורי, למעלה מן המשאוי

* * *

והא מבטל כלי מהיכנו. פירשנו למעלה בפרק כירה (דף מג.):

[ע]**שתים** בידי אדם ואחת באילן. בסוכה בפ"ב (דף כב: ושם) תנן העושה סוכתו בראש האילן יש לפרש בשני ענינים העושה סוכתו בראש האילן כגון שהסכך של סוכה על גבי האילן והאילן סומך אותה שאין יכול לעלות על אותו סכך אלא אם כן ישתמש באילן שרגילין היו לתת כליהן על הסכך א"נ יש לפרש שהתקרה סמוכה באילן שגבוה גבוהה ותחתיה על האילן דהשתא כל שעה שהוא מהלך בסוכה משתמש באילן: **בחיבור** גוולקי. שני שקין אחד בימין החמור ואחד משמאלו ובראש כל אחד מן השקין לולאה אחת וקושרין אותן שתי הלולאות יחד ועכשיו מונח הקשר כנגד גבו של החמור והשקין מכבידין לכאן ולכאן ואי אפשר להתיר הקשר אם לא יגביהו השקין מעט ונסמכין שתי השקין בכריסו של החמור והוו להו כצדדים:

למטה

ואפי' למ"ד לוקין ליכתוב רחמנא [ו]לא תעשה כל מלאכה ובהמתך אתה למה לי הוא ניהו דמיחייב בהמתו לא מיחייב: הגיע לחצר החיצונה: אמר [א]רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר החבלים והשקין נופלים והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת [א]כי קאמר רב הונא בקרני דאומנא דלא חזיא ליה והא קא מבטל כלי מהיכנו [ב]בשליפי זוטרי מיתיבי היתה בהמתו טעונה [ב]טבל ועששיות מתיר את החבלים והשקין נופלין ואע"פ שמשתברין התם בכולסא דיקא נמי דקתני דומיא דטבל מה טבל דלא חזי ליה אף הכא נמי לא חזי ליה ומאי אע"פ שמשתברין [ג]מהו דתימא [ג]להפסד מועט נמי חששו קמ"ל תניא ר"ש בן יוחי אומר [ד]היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה מניח ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו חמורו של רבן גמליאל היתה טעונה דבש ולא רצה לפורקה עד מוצאי שבת מתה והאנן תנן נוטל כלים הניטלין כשהדביש [ד]הדביש למאי חזי לכתיתא דגמלי ויתיר חבלים ויפלו שקין מיצטרו זיקי ויביא כרים וכסתות ויניח תחתיהן מטנפי [ה]וקמבטל כלי מהיכנו [ה]והאיכא צער בעלי חיים קסבר [ו]צער בעלי חיים דרבנן אביי אשכחיה לרבה דקא משפשף ליה לבריה אגבא דחמרא א"ל קא משתמש מר בבעלי חיים א"ל צדדין הן וצדדין לא גזרו בהו רבנן מנא תימרא דתנן מתיר (א) חבלים והשקין נופלין מאי לאו בחבר [ז]גוולקי דהוו להו צדדין וצדדין לא גזרו בהו רבנן לא בחבר אגלוקי דלא הוו צדדין אי נמי בלכתא איתיביה [ח]שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט מאי לאו דחק ביה באילן דהוו להו צדדין [ט]וצדדין אסורין לא דכפייה לאילן ואנח סיכוך עילויה (ב) דקמשתמש באילן א"ה אימא סיפא שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט ואי דכפייה לאילן אמאי עולין לה ביו"ט ואלא מאי צדדין אסורין סוף סוף אמאי עולין לה בי"ט אלא התם בגוואזא פרסכנא דאילן גופיה דופן בעלמא הוא דשוויה דיקא נמי דקתני זה הכלל [ו]כל (ג) אילו שינטל האילן ויכולה לעמוד עולין לה ביו"ט ש"מ לימא כתנאי אין עולין לה ביו"ט [י]רשב"א אומר משום ר"מ עולין לה ביו"ט מאי לאו בהא קמיפלגי דמ"ס צדדין אסורין ומר סבר מותרין אמר אביי לא דכ"ע צדדין אסורין והכא בצדי צדדין קמיפלגי מ"ס צדי צדדין אסורין ומ"ס צדי צדדין מותרין רבא אמר מאן דאסר בצדדין אסר נמי בצדי צדדין מאן דשרי בצדי צדדין שרי נמי בצדדין איתיביה רב משרשיא לרבא נעץ

יתד

* * *

ואפי' למ"ד דלוקין. במסכת מכות (דף יג:) הכא אפי' לאו ליכא דלאו לאזהורי אמלאכה שעל ידו וע"י בהמתו אתא כגון מחמר ליכתוב לא תעשה כל מלאכה ובהמתך מאי אתה משמע אתה לבדך ובהמתך לבדה: **בהמתו.** במלאכה הנעשית ע"י בהמתו לא מיחייב לאו גמור ללקות עליו: **טעונה כלי זכוכית.** שאין ניטלין בידו להניחן לארץ: **והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלין.** וכלי זכוכית ניטלין הן ולמה לי מתיר את החבלים: **דאומני.** מקיז דם שאין ראויין בשבת לכלום לפי שמאוסים: **והא** (ד) **מבטל כלי.** כרים וכסתות כשמניחן תחת דבר שאין ניטל מבטלן מהיכנן דשוב לא יטלם משם ודמי לסותר: **בשליפי זוטרי.** משולות קטנים ששומט הכר מתחתיהם ונופלין על הכר השני וכן עד שמגיען לארץ: **עששיות.** של זכוכית מש"ש בלע"ז ואע"פ שהעששיות משתברין. אלמא אסור להניח כרים וכסתות תחתיהן: **בכולסא.** חתיכות רחבות של זכוכית שאינם כלים ועושין מהן חלונות וכיון דליכא פסידא בשבירתן וסופן להתתך בחתיכות קטנות לא טרו להביא כרים ולהניח תחתיהן: [**טבל לא חזי ליה.** דמוקצה הוא ואפילו לכהנים לא חזין]: **ומאי אף על פי שמשתברין.** הא ליכא פסידא: **מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו.** ויביא כרים ויניח תחתיהם דהא ודאי אי אפשר בלא הפסד מועט שגלגלות ניתזין בשבירתן שאינם ראויין לכלום: **שליף.** משוי של תבואה של טבל: **והא אנן תנן כו'.** ודבש ניטל בשבת ואמאי לא רצה לפורקה: **כשהדביש.** החמיץ: **למאי חזי.** ואמאי אייתי רבן גמליאל: **לכתיתא דגמלי.** לכתית של גמלים רדויישדור"א: **ויתיר החבלים ויפלו שקים.** דהכי תנן במתניתין בדבר שאינו ניטל. ומשני מצטרו זיקי נבקעים הנודות בנפילתן לארץ: **מטנפי.** בדבר הנשפך עליהם וקא מבטל כלי מהיכנו דשוב אין ראויין לבו ביום לכלום: **והא איכא צער בעלי חיים.** וליתי דאורייתא ולידחי דרבנן ביטול כלי מהיכנו: **קסבר.** ר"ג צער בעלי חיים דרבנן ופלוגתא היא באלו מציאות (ב"מ לב:): **דמשפשף לבריה אגבא דחמרא.** בשבת לשעשע התינוק: **קא משתמש מר בבעלי חיים.** ותנן (ביצה דף לו.) לא רוכבין על גבי בהמה וה"ה לכל תשמיש: **לצדדין.** שאינו מרכיבו עליו אלא משפשפו על צדי גבו ואין זה דרך תשמישו ורבנן לא גזרו בה: **מאי לאו בחבר גוולקי.** דהוו להו צדדין. גוואלקי עשקנ"ש חבר גוואלקי שתים מחוברות יחד בלולאות ומרכיבין על החמור זו מכאן וזו מכאן וצריך לסלקן יחד וליקרב אצל החמור ומשפשף עצמו ונשען גופו בצדי החמור: **בחבר אגלוקי.** שתים שאין מחוברות יחד אלא על ידי טבעת מתכת שבראש הלולאה וכו מסמר קטן כעין שעושין לחבק שקורין צינגל"א שאינו צריך אלא למשוך מעט והמסמר יוצא והן מתנתקות זו מזו: **אי נמי בלכתא.** כעין שעושין לדלדל יין שיש בהן טבעות של חבל לכל אחד ואחד ומכניס טבעת בטבעת ונוטל עץ כפוף קטן ומכניסו בפנימי ושוב אינו יוצא מחברו וכשבא לסלקו מושך העץ אליו והן מתנתקין זה מזה ונופלין: **שתים בידי אדם ואחת באילן.** גבי סוכה תנן שכשירה בג' דפנות ואם עשה שתים כהלכתן והשלישי עשה באילן כשירה. דפנות לא איכפת לן אם מחוברות הם וה"ה אם כולן נקבעות באילן. והא דנקט שתים בידי אדם רבותא אשמועינן דאפילו הכי אין עולין לה לאכול ולישן באותה סוכה בי"ט מפני שסככה קשור בדופניה ונשען עליה והוא משתמש על סככה ונותן כליו ונמצא משתמש באילן. כל כניסה דסוכה נקיט בלשון עלייה במסכת סוכה לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגן דבכמה דוכתין תנן בה הכי (כ) אין מטריחין אותו לעלות (ל) אמר להם העלום לסוכה (מ) אבל מוריד הוא את הכלים וכן הרבה: **מאי לאו דחק ביה באילן.** ואותיב ביה קנים של דפנות בנקבים שנקב הרבה בגופו של אילן וסיכך שוב על אותן דפנות ומ"מ אין כאן תשמיש אלא בצדי אילן: **דכפייה לאילן.** לענפיו העליונים הטה לצד אילן אחר וכן של זה לזה וקשרן אלו עם אלו ומהן נעשה הדופן: **אמאי עולין לה בי"ט.** הרי הסכך נשען עליו והוא משתמש כו': ה"ג **אלא מאי צדדין אסורין סוף סוף אמאי עולין לה בי"ט אלא התם בגוואזא פרסכנא שאילן גופיה דופן בעלמא שוייה.** גוואזא פרסכנא אילן שענפים הרבה יוצאין מצדדין ומתפשטין לכאן ולכאן ושויהו דופן בעלמא לסוכה ולא סמך הסכך עליהן. ולהכי נקט גוואזא פרסכנא ולא שבקיה כדקא ס"ד בדכפייה וליטני כגון דלא סמך הסכך עליה משום דכיון דדופן רביעי הוא שאינו צריך לסוכה דהא בג' כשירה והסכך נמי לא סמך עליה לא טרח למעבד לו דופן להכי אוקמא בגוואזא פרסכנא וממילא הוא בלא טרחא: **מאי לאו בהא קמיפלגי כו'.** וכגון דדחק באילן ומותיב קנים בצדדין וסיכך עליהן דהוה ליה משתמש בצדדין כשמשתמשין על ידי סככה דאי לא בהא פליגי במאי מוקמא פלוגתייהו דהא כולי עלמא סברי אסור להשתמש באילן: **אמר אביי.** א"נ בהכי פליגי ליכא למימר דסבירא ליה (לת"ק) (נ) צדדין מותרין דהכי לאו צדדין ניניהו אלא צדי צדדים (ס) שהקנים הנתונים בנקבים צדדין והסיכוך הנתון על גבן צדי צדדים **ובצדי צדדים פליגי:**

יתד

* * *

מסורת הש"ס

א) [עמ"ש תוס' לעיל מג: ד"ה כגון], ב) [ע' תוס' שם. ד"ה טבל], ג) [פסחים טו: כ: נה: ביצה לו. ב"ק קה. ב"מ לח.], ד) [ע' רש"י ב"מ לח. ד"ה הדבים ובפירש"י סנהדרין קח. ד"ה מדביש], ה) [לעיל מג. ושי"נ], ו) [ב"מ לב:], ז) [פי' שקים ערוך וע' בערך חבר פי' גאריכות], ח) סוכה כב., ט) [עירובין לג.], י) [תוספתא סוכה פ"א], כ) [ברייתא סוכה כט.], ל) [שם כז:], מ) [סוכה מה.], נ) [צ"ל גר' ת"ק] ויש גורסין לגרס' רש"י, ס) פי' שבגמ' צדדים וקנים הנתונים נקבים צדי צדדים וע' שלפנינו עיקר רש"י, ע) שייך אחר ד"ה בחיבור.

תורה אור השלם

ו ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: שמות כ ט

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומנא תימרא דתנן מתיר החבלים: (ב) שם דקמשתמיש באילן: (ג) שם זה הכלל כל שאילו ינטל האילן: (ד) רש"י ד"ה והא קא מבטל כלי מהיכנו כרים:

לעזי רש"י

מש"ש [משי"ש]. ערימות.
רדויישדור"א [רידוישידור"א]. שפשוף. פצע.
עשקנ"ש [טשקי"ש]. תיק.
צינגל"א. חבק (רצועה-בטן לסוס וכיו"ב).

מוסף רש"י

והא קא מבטל כלי מהיכנו. שהיה מוכן מתחילה לטלטלו ועכשיו עושהו מוקצה (לעיל מג.), לדומה לסותר בנין (לעיל קכח:). **כשהדביש.** התקלקל ונעשה כלול מחמת חמימות (סנהדרין קא.) ת': שלא טעם ליבשני והחמיץ. אשמלי"ר בלע"ז, כמו (איוב לא) ובכל תבואתי תשרש, תעקר פרשיה, וכמו (קהלת יב) עד לא ירחק חבל הכסף, ימשכו לתוקות עבותיה (ב"ח לח.). **לכתות דגמלי.** לכתישה שעל הגמל שגבו מתוש ומקוקב מחמת משאו אישרו"א בלע"ז (שם). **שתים בידי אדם ואחת באילן.** הואיל ואם ינטל האילן נופל קרקעית הסוכה, שאינו יכול לעמוד בסמיכת שתים שנארן, אין עולין לה בי"ט, דמשתמש באילן (סוכה כב.).

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones

Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com